

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

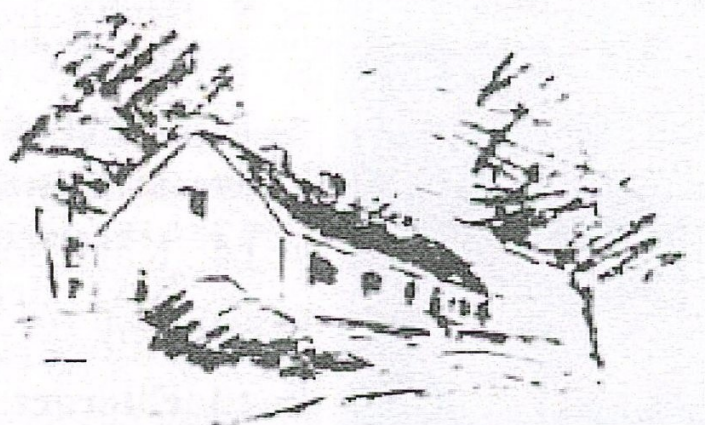
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

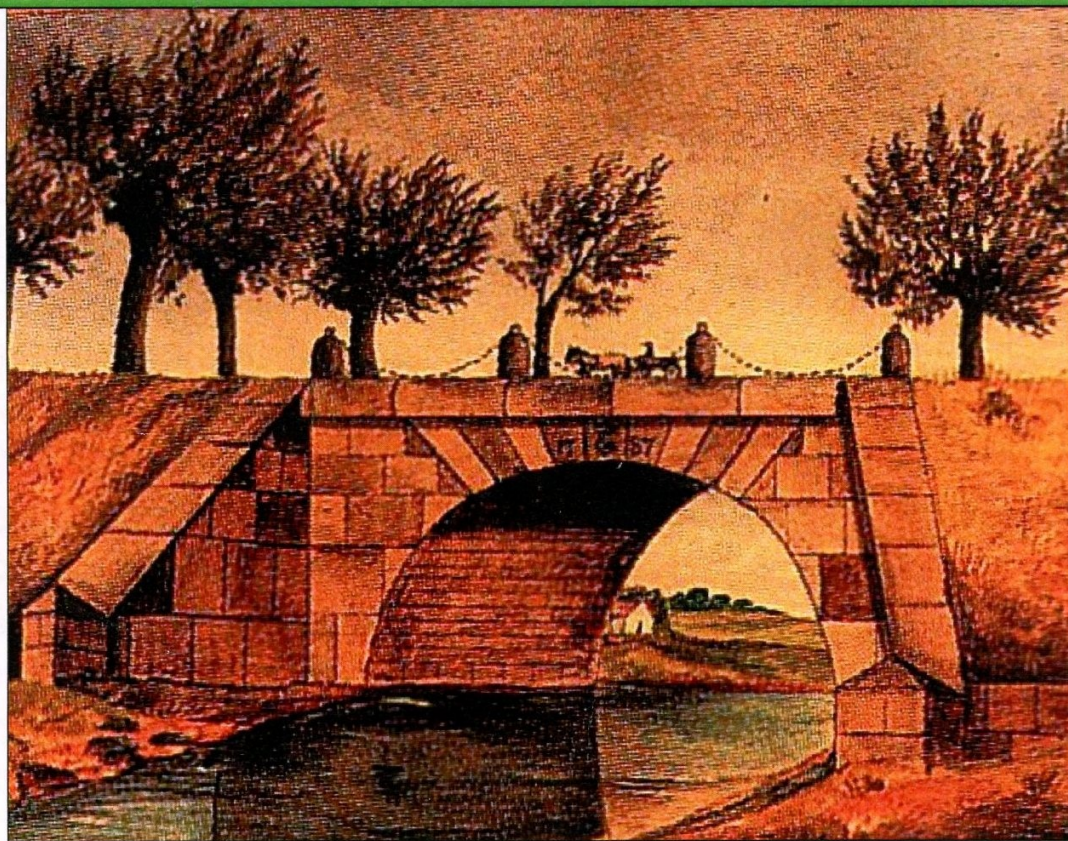
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

'Rytterskolen' forår 2010.

Rytterskolen

Medlemsblad for Karlebo Lokalhistoriske Forening
4. årgang nr. 1.
Forår 2010

Rytterskolen

udgives af **Karlebo Lokalhistoriske Forening** og udsendes til foreningens medlemmer samt områdets skoler.

Det tilstræbes at udsende 4 numre om året.

Oplag: 400

Redaktion:

Jens Erik Christiansen
(ansv.)

Åtoften 131, 2990 Nivå.

Tlf. 4914 0397

E-mail:

jensec2990@gmail.com

og

Niels Storgaard Simonsen

Fasanvænget 531,

2980 Kokkedal

Tlf. 4914 4163

Og 2341 5440

E-mail:

niels.storgaard@email.dk

Hjemmeside:

karlebo-lokalhistorie.dk

Eftertryk er tilladt efter aftale med redaktionen.

Indhold:

s. 3: En nordsjællandsk
middelaldergård

s. 5: Trolدتøjet i Smids-
bjerg

s. 8: Kongevejen og
Jellebro

s. 14: Jellegasen

s. 14: Karlebo Mølle

s. 15: "En ny Vise"

Forsidebilledet viser den ældste kendte gengivelse af Jellebro, her set fra øst. Originalen er en akvarel malet i 1881 af P. Jensen.

Bemærk den lille hestevogn midt på broen. Hvorfor den er tegnet så lille, er et godt spørgsmål! Måske var P. Jensen, hvem han så ellers var, en ret middelmådig maler/tegner. Eller han har måske villet lægge noget symbolsk ind i billedet: - *det er den lille mand, der har bygget denne flotte bro* (jf. artiklen Kongevejen og Jellebro på s. 8).

Efter farvedias i Fredensborgarkiverne.

En nordsjællandsk middelaldergård

Af Niels Storgaard Simonsen

Enestående særudstilling på Lokalhistorisk Museum i Avderød

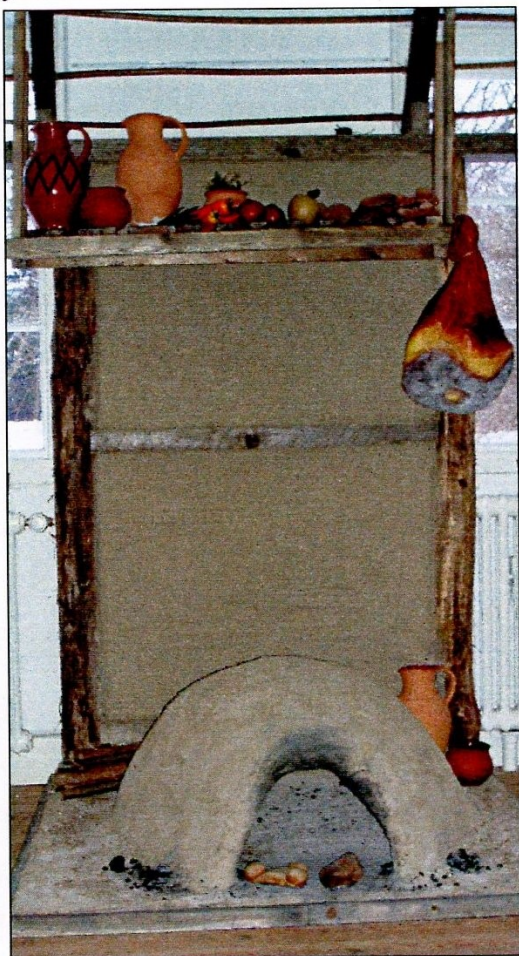
Søndag den 14. februar slog Lokalhistorisk Museum dørene op for en flot udstilling om dagliglivet på en bondegård i Nordsjælland for 700 år siden.

Udstillingen er noget helt særligt og en oplevelse af de store. Ikke blot fordi, der er ofret rigtig mange ressourcer på at gøre fundene tilgængelige for både voksne og børn på en forståelig og levende måde. Men også fordi fundene fra en middelaldergård i Niverød er så sjældne. Det er kun sket relativt få gange i Danmark, at man har fundet genstande fra landbebyggelser i middelalderen. Og det er første gang, det er sket i det østlige Nordsjælland; derfor har fundene vakt opsigt blandt arkæologer. I

området omkring Nivå er der gjort mange fund, der er op til 7.500 år gamle. Men fra middelalderen er det altså første gang.

Udstillingen er arrangeret i et nært samarbejde med Hørsholm Egnsmuseum, hvor museumsinspektør Mette Palm har rekonstrueret en lerklinet ovn, som den så ud i 1300-tallet. Hun har ligeledes stået for rekonstruktionen af to lerklinede vægsektioner fra henholdsvis stald og stuehus. Her har tømrermester Lars Frits Hansen i Karlebo desuden ydet et meget vigtigt bidrag.

Når man træder ind i udstillingen mødes man af familiens medlemmer, far, mor og datter, der er iført autentiske middelalderdragter fra Folkemuseet i Hillerød. Faderen er i gang med et måltid ved ovnen. Over ovnen kan man se lyren

eller røghullet, hvor røgen fra ovnen skulle slippe ud, for dengang kendte man ikke til skorstene. Den lokale kunstner, Per Eckart Hansen, har malet et flot og vellignende røghul, der er hængt op i loftet, så beskueren får en realistisk fornemmelse. Gæsterne kan også se skinken, der har været hængt til røgning oppe ved røghullet og nu hænger på tremmehylden, den tids spisekammer og køkkenskab.

Familien drak hjemme-

brygget øl, serveret i rummelige kander, spiste brød, der også kan ses rekonstruerede, samt stegeretter af svin, får og fisk, tilberedt i husets lerklinede ovn. I monterne kan man se knogler fra kvæg, svin, får, køer, kronhjort og fjerkræ samt rester af masser af forskellige fisk, de har spist.

De havde sølvpenge, så de kunne købe bronzebeslag til pynt på læderremme. Husets frue har gået med en fin krans af benperler. Perlerne er smukt "rekonstruerede" på et lille maleri af Per Eckart Hansen. Og man kan i en montre se søm, spiger og nagler samt en hestesko, tilhørende gårdens hest, hvis knoglerester også kan beses i montren.

I monterne kan de besøgende opleve, hvordan mønterne dengang blev klippet over i halve for at få dem til at række, fordi det danske møntvæsen i midten af 1300-tallet var ophørt med at eksistere. De kan opleve de udstillede potteskår gjort levende gennem den jyske pottemager, Annie Nyhus Hansens smukke rekonstrukti-

'Rytterskolen' forår 2010.

tid, slet ikke var et liv i ren elendighed i den "mørke middelalder". Den var faktisk ikke spor mørk. Trods pest og misvækst var det også en livsglad og farverig tid, med en levende og vigtig kultur, der har dannet grundlaget for vor tid.

oner af kander og potter, som de så ud dengang. Men især viser udstillingen, at livet for en stor del af bondebefolkningen, der udgjorde hovedparten af den danske befolkning på den

Museet har åbent hver dag undtagen mandage kl. 13-16. Der er gratis adgang.

Folketro

Troldtøjet i Smidsbjerg

Af Jens Erik Christiansen

Smidsbjerg er en temmelig stor bakke lidt nord for Gunde-rød, og med sine 580 dm er den det højeste naturlige punkt i Karlebo Sogn.

Foreningen første udflugt i år, der finder sted den 20. maj, går bl.a. til Smidsbjerg, og her skal vi se og høre om moderne

'trolddomskunster'.

Men i gammel tid har der i Smidsbjerg, som i så mange andre bakker, boet rigtige trolde. Det fremgår i hvert fald af tre overleverede historier om et stakkels føl, der bliver taget af trolde i bakken.

Den første historie er fortalt af gårdejer Hans Petersen, Apperup ved Ålsgårde til Ella Hansen, Holte, i 1916. Den anden af L.P. Hansen, Karlebo Sogn, til Laurits Hansen, Haslev Seminarium, i 1910.

Den sidste er nedskrevet i 1910 af fru A.K. Bjørnsen, der var født på Havegård ved Gunderød i 1842.

Hendes alternative måde at stave på har tidligere være præsenteret her i 'Rytterskolen', men det er til at forstå, hvad hun mener. For at lette læsningen er enkelte tegn (.) indsat i teksten.

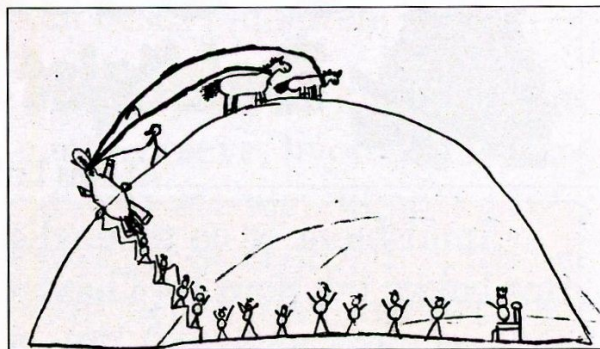
Fru Bjørnsen har sikkert ikke troet, at der boede trolde i Smidsbjerg, men bemærk, hvad hun skriver til allersidst.

(Efter kopier i Fredensborgarkiverne)

1.

Der var en høj Bakke ved Gunderød og se der var det, at der var Trolde, og der var ogsaa en Rævehule, og der stod Hestene tøjrede, og der var en Følhoppe, som havde faaet et Føl om Natten, men Føllet var sunken ned med Bagbenene i Højen (Rævehulen) da Dren-

gen om Morgen kom ud for at flytte Heste. Han vilde trække Føllet op, men kunde ikke og gik hjem. Manden skældte fordi han ikke kunde trække saadan en Smule Føl op, og gik selv med ud, men de kunde ikke. Der blev nu hentet flere Folk til og bandt et Reb om, men fik det ikke op, saa hentede de to Heste og spændte for men jo mere de trak i det jo dybere gik det ned i Jorden og tilsidst forsvandt det helt, og saa hørte de saadan en Latter dernede fra, og det var Trolde; men se Folkene havde jo ogsaa begaaet en stor Fejl, da de spændte Hestene for, at de ikke havde taget Føllets Moder, for se hun havde jo haft Magt over sit eget føl.

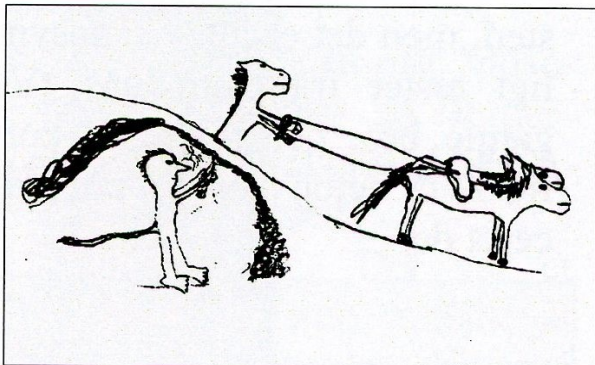

2.

Fra flere sider har jeg hørt et Sagn om, at der i en stor Bakke (omtrent midt i Karlebo

'Rytterskolen' forår 2010.

Sogn) engang var et Føl, som sank i Jorden, der kom Mænd til som skulde trække det op, men hver Gang de sagde: "Hive op", var der nogle nede i Bakken, som sagde: "Hive ned", og de hivede ogsaa Føllet i Jorden.

3.

Der var ogsaa en Bakke i nærheden af Byen som kaldes Smesbjer Bakke og den Mand den hørte til havde sat sit Føl-øg derop med Føllet(.) men nu skete det da han kom og skulle fløte saa han at Føllet var kommet ned i et Hul og Moderen Vrinskede utaalmodig omkring (.) snart fik han hidkalt nogle Naboer og fik et Reb om Føllet men hvormeget de trak kunde de ikke faa Føllet(.) det sang dybere og forsvant og de hørte alle en Haanlig Latter nede fra (.) det var de Underjordiske(.) der gik flere Aar om Aftenen

turde ingen færdes over den Bakke(.) men saa var der en Husmand og skulde den Vej men gaa turde han ikke om Aftenen(.) han tog da et Øg der stod tøjret for han var blevet vilfarende og vidste ikke vor han var og det red han paa Hjem(.) saa slap han det og det var søgt tilbage til sin Plas men han var vis paa det var Trolleri (.) vi Børn havde altid respekt for den Bakke(.) i halvtreserne blev den Bakke gravet ud af Frederik den 7de og de fant nogle Knogler og Been og to smukke Gravkamre som var saa glatte og pænne af Sten(.) Kongen lod grave flere Høje ud i Kirkelte Hegn paa samme tid uden at finde noget(.) han kørte for det meste i en lille Jagtvogn var selv Kusk og sommetider var Grevinden med(.) han hilste paa enhver han saa som om han var ligemand med dem(.) Historien om Føllet ligger vel langt tilbage men er vel fortalt fra Slægt til Slægt og da der fandtes Been har der vel nok været Bellig for Kæmper

(Tegningerne på side 7 er lavet af Daniel R. og Oliver i L-1 på Baubjergskolen)

Kongevejen og Jellebro

Af Vibeke Fenger.

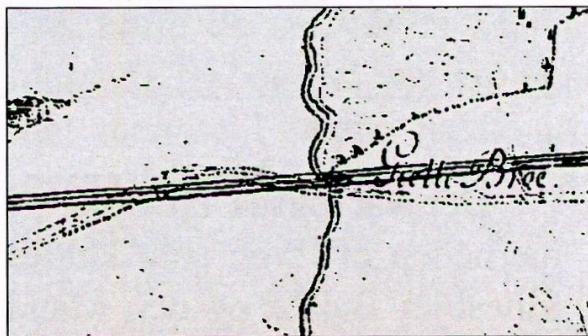
Jellebro.

Hvorfor netop denne bro er blevet kaldt Jellebro, vides ikke. Men Jelle kommer af mandsnavnet Hjalli. Jellerød i Kokkedal, der er nævnt første gang o. 1370, betyder Hjallis rydning.

(I bogen "På tur i Karlebo" står der, at broen har sit navn fra nordisk mytologi nemlig efter Gjallarbro, der var indgangen til dødsriget).

Jellebro blev bygget 1787, som der står på indskriften på broen. Den skulle føre kongevejen over Nivåen, der er den bredeste af åerne, som kongevejen passerer. 1775 var der blevet bygget en tilsvarende bro omend mindre, som førte kongevejen over Donse Å; den kan ses ved Rådhuset. Der er også en bro ved Rørtang nær Helsingør. Resten af vandløbene blev ført under vejen gennem de såkaldte "stenkister", 28 i alt.

Ca. 20 m øst for broen er Nivåens bund stenbelagt. Det kunne været et gammel vade-sted, men det er højst sandsynligt rester fra Christians IVs gamle bro, der ifølge et kort fra 1778 netop skulle være placeret der.

Udsnit af kortet fra 1778 (med vest opad), der viser de to kongevejes krydsning af Nivåen. Den nye vej er fuldt optrukket. Det ses, at 'Den gamle Konge Vey' har krydset åen på 'Gielle Broe', som Jellebro skrives her, lidt øst for den nye vej. Se endvidere kortudsnittet på s. 10. (Efter kopi i Fredensborgarkiverne)

Den gamle Jellebro var af træ, og vi har to stykker fra broens pæle bevaret på Lokal-

De to pælestykker fra 'Gielle Broe', der nu opbevares på Lokalhistorisk Museum i Avderød..
(Af praktiske årsager er de vendt på hovedet.)

historisk Museum på Rytterskolen i Avderød.

Det var et stort arbejde at bygge den nye bro, der var lidt over 6 m bred. Der skulle bruges store bøgestammer som fundament, blå-

ler, grus og sten i alle størrelser og ikke mindst de store kampesten af bornholmsk granit til selve broen. Både materialetransporten og selve bygningen af vej og bro skulle klares af de lokale bønder.

Kongevejens historie.

Kronborg var blevet bygget under kong Frederik II i

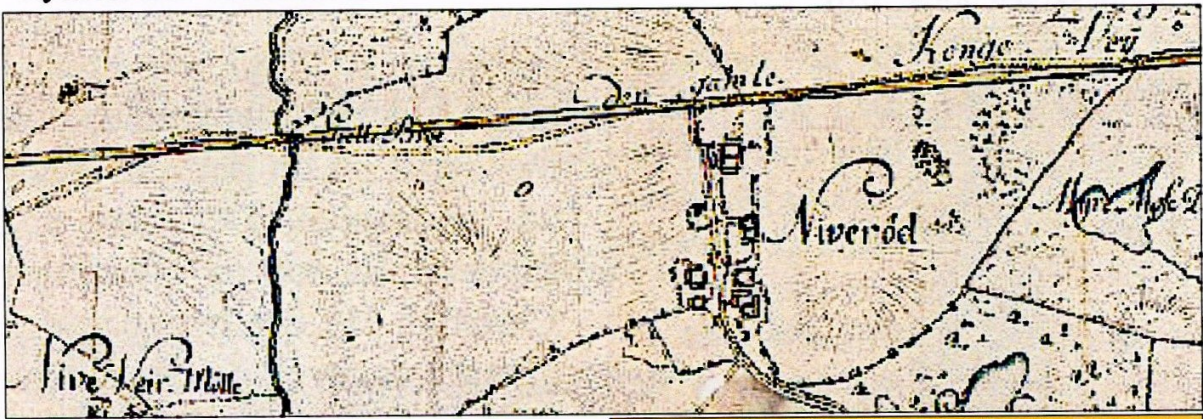
perioden 1577-85, og kongemagten ønskede at kunne komme dertil på en bekvem måde ad landevejen. Det blev dog Frederik II's søn og efterfølger Christian IV, der byggede den gamle kongevej, og den fungerede så frem til ca. 1790. Men vejen slyngede sig og var vel efterhånden også ganske slidt. (I parentes bemærket: Da Egedalskirkens østlige parkeringsplads skulle indrettes, fandt man her spor fra Christian IV's kongevej).

Oprindeligt var kongevejene alene forbeholdt kongen, men fra Frederik V's tid blev forbuddet ikke længere opretholdt, og almindelige mennesker som bønder brugte dem også, og det satte vel sine spor.

Hvad det almindelige kørselsforbud på kongevejen kunne føre til?

En bonde fra Bloustrød sendte i 1718 sin 10-årige søn til mølle med to sække korn i en hestevogn.

Drengen kørte på Frederiksborg kongevej, alternativt skulle han have kørt hestevognen igennem et sumpet område

de. Drengen blev imidlertid pågrebet og hestevogn og korn inddraget, som var straffen ifølge kongebrev af 1583. Bonden bad ydmygest om nåde. Det var hans sidste korn, som han og hans kone og deres 6 børn skulle leve af, og hesten skulle han bruge til at pløje. Myndighederne lod sig formilde lidt. Han fik hest og vogn tilbage, men kornet så han ikke noget til.

Den ny kongevej:

1775 var kongevejen til Fredensborg Slot blevet færdigbygget, og nu besluttede den tids vejdirektorat, nemlig Generalvejkommisionen, at der skulle bygges en ny kongevej nord for Usserød over Nive-rød til Helsingør.

Inden da havde Generalvejkommisionen diskuteret, hvor vejen skulle gå. En mu-

I forbindelse med byggeriet af den nye kongevej blev der i 1778 udarbejdet et kort over, hvor vejen skulle gå (fuldt optrukket). Her ses strækningen vest (opad) for Nive-rød. På dette stykke er de to kongevejes forløb næsten sammenfaldende.

(Efter kopi i Fredensborgarkiverne)

lighed var jo også, at den kunne dreje af fra kongevejen ved Hørsholm og ud til kysten og derfra op langs Øresund, men det viste sig at være alt for problematisk, og selv kaldte kommissionen den daværende strandvej for "den besværlige vej langs søkysten", fordi vejen var meget sandet og gennemskåret af mange vandløb.

Kommissionen valgte derfor at bygge en ny vej ved siden af den gamle kongevej. Christian VII skrev under på indstillingen 1779, og 14 år ef-

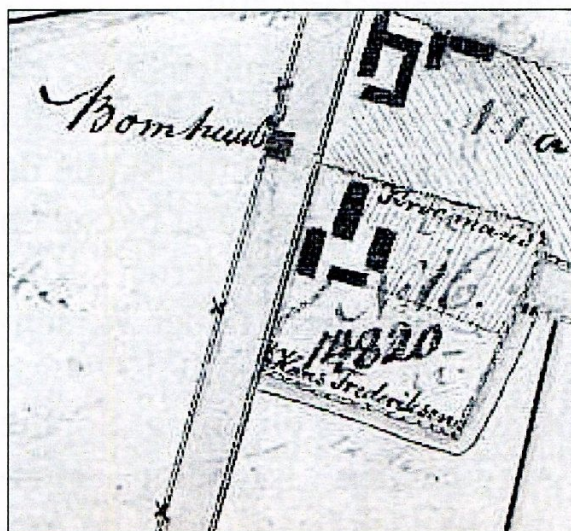
'Rytterskolen' forår 2010.

ter 1793 stod den 17 km lange kongevej færdig.

Vejen var indrettet efter de nyeste franske principper Den var ca. 6 m bred. I midten var der ca. en 3 m bred stenbane omgivet af en jordvej, der på begge sider var afgrænset af dybe grøfter. Ligesom de øvrige kongeveje var den helt lige, som trukket med en lineal, og hvis det var nødvendigt med en krumning, skete det ved en bakketop. Vejen skulle udtrykke magt og prestige, og måske kunne man også lettere sikre sig mod landevejsoverfald.

Vejen blev også forsynet med milepæle, såvel helmilepæle som halv- og kvartmilepæle. Hel -og halvmilepælene var udhugget af det skrøbelige norske marmor, og på nær 5 ½ milestenen ved Rørtang er de andre gået til og erstattet af nyere milepæle. Derimod er kvartmilestenene alle bevaret, fordi de var gjort af almindelig granit. Christian VII's monogram er indhugget i dem.

Samtidig blev der bygget bomhuse, heraf et ved Niverød. Også dengang skulle der betales for at bruge "motor-

Bomhuset i Niverød med Niverød kro overfor. På dette tidspunkt tilhørte den 'Kroemand Hans Frederiksen'. Udsnit af matrikelkort fra 1808.

(Efter kopi i Fredensborgarkiverne)

vejen". Der var faktisk 6 bomhuse langs hele kongevejen. Afgifterne blev brugt til at holde vejen ved lige.

Nivå kro, som lå ved kystvejen, fik 6 år før kongevejen var færdig 1787 kongelig tilladelse til at flytte til Niverød, fordi trafikken på kystvejen allerede da var stærkt faldende. 1977 holdt den op med at være kro, og siden 1979 har bygningen været fritidshjem.

Bondeoprøret 1780.

Bønderne var 1775 netop blevet færdige med at bygge

'Rytterskolen' forår 2010.

kongevejen til Fredensborg, efter at byggeriet havde stået på i 11 år, og nu 4 år efter skulle de så atter i gang med at bygge en ny kongevej. Bønderne i Karlebo sogn hørte under Hirschholm Slot, der indtil 1770 var Christian VI's dronning, Sophie Magdalenes, livgeding. Hendes bønder havde som de første i landet fået deres fæstegårde tilskødet som arvefæste i 1759-1761, ligesom hoveriet var blevet afløst af en pengeafgift, så hendes bønder havde klart fået det bedre.

Nu skulle bønderne så igen til at arbejde gratis og udføre det, vi vil kalde tvangsarbejde, omend det denne gang var for kongen dvs. staten. Det stod i arvefæstebrevene, at de var pligtige til at vedligeholde vejene, men her var der tale om helt nyt vejbyggeri. De prøvede at slippe fri, men fik afslag. Derpå vandrede 150 bønder fra Hirschholm Amt (dvs. Karlebo, Birkerød, Bloustrød og Hirschholm sogne) i september 1780 til Fredensborg Slot, hvor arveprins Frederik opholdt sig. Han havde regeringsmagten

sammen med sin mor enke-dronning Juliane Marie og Ove Høegh-Guldberg, idet kongen, Christian VII, jo var sindssyg.

Bønderne forelagde deres sag, men fik atter afslag.

Så gjorde bønderne det helt uhørte. 65 bønder blev hjemme i stedet for at gå på arbejde. Det var lig med majestætsfornærmelse mod kongen og kunne i teorien medføre dødsstraf. Man kunne miste "Liv, Ære og Gods" ifølge Danske Lov af 1685, hvis man ikke adlød kongens bud. Så alvorligt gik det dog ikke. Forbrydelsen kom ikke for en domstol, men blev ordnet rent administrativt af Rentekammeret (den tids finansministerium). Et mindre antal bønder i Karlebo sogn, 6 som blev anset for hovedmænd og 7 valgt ved lodtrækning, en fra hver af Karlebo sogns 7 landsbyer, kom til at arbejde i slaveri på Kronborg fæstning. Efter et par måneder blev de dog sluppet løs igen, men bønderne havde intet opnået, og de kom til at bygge kongevejen.

'Rytterskolen' forår 2010.

Historien om sølvbægeret

En rørende historie er dog knyttet til bondeoprører. En af bønderne, som var udpeget ved lodtrækning til slaveri, Jens Jørgensen af Niverød (1718-81), var en gammel mand på 62 år. Hans søn Jørgen Jensen (1757-1811) ansøgte og fik tilladelse til at gå i sin gamle faders sted. Dette fandt myndighederne så bevægende, at sønnen blev sluppet løs efter et par dage, og i København blev der af den filantropiske forening 'Kjæden' tilvirket et sølvbæger med indskrift om denne begivenhed, som blev overgivet sønnen. På det store sølvbæger, der efter sigende skulle kunne rumme et pund puddersukker, stod der: "Til Jørgen Jensen af Niverød for udvist sønlig Fromhed".

Sølvbægerets videre historie:

Sølvbægeret fik desværre en ærgerlig skæbne. 1864 ejede Jørgen Jensens efterkommer, den senere sognefoged Jørgen Jensen i Vejenbrød (1841-1928), bægeret. Ligesom mange andre danske bønder deltog han i 1864-krigen mod Prøjsen og Østrig. Hans halvsøster drømte så meget om at få et par

ørenringe, at hun i hans fravær solgte bægeret. Måske regnede hun ikke med, at kan kom tilbage fra krigen. Det gjorde han imidlertid, og han blev oprørt, da han opdagede salget. Han fandt ud af, hvor bægeret var, og han købte det tilbage i dyre domme. Da han kom hjem med bægeret, slog han staven i gulvet og sagde: "Det har fand' me været dyrt". Ca. 25 år senere blev bægeret sendt til reparation og oppudsning hos en sølvsmed i Helsingør, og det er ikke set siden. Det er enten stjålet, solgt eller omsmeltet. Jørgen Jensens datter Anna Jensine født i 1874 har øvrigt fortalt, at hun som barn har set sølvbægeret eller 'stouten', som man sagde i familien. (Kilde: Tove og Kristen Barfod, Fredensborg Kongevej 37, Avderød. Tove Barfod er efterkommer af Jørgen Jensen).

Kongevejens senere historie:

Vejen var en af landets bedste og blev brugt til al trafik, gående, ridende, vogn- og diligencetrafik. Der har været en vældig leben og meget støj. Det var først med åbningen i 1864 af Nordbanen over Hillerød til

'Rytterskolen' forår 2010.

Helsingør, at kongevejens betydning mindskedes, og den blev gjort til en mere lokal vej. Dette ændrede sig igen, da bilen kom og blev almindelig. Allerede i 1930'erne var man klar over, at vejen ikke slog til, og i midten af 1930'erne blev den udvidet med adskillige meter på hver side, hvor meget kan man se under Jellebro. Også ved denne udvidelse medvirkede bønder fra området. Den store landbrugskrise gjorde, at pengene var få, og f.eks. Kassemosegaards ejer benyttede sig af muligheden til at få lidt ekstra i kassen.

'Jellegasen'

Når min moder, Inger, smedens datter fra Vejenbrød sammen med sin broder Hans skulle til købmanden i Niverød skulle de passere "Jellebro", der fører over Jelle å, og så var de så bange, og navnlig når det var mørkt, og de knugede hinanden fast i hånden, for det hed sig, at ved broen huserede et uhyre, der kaldtes "Jellegasen".

Fortalt i 1949 af den da 77-årige Hansigne Pedersen, født Sørensen til Hans-Jørgen Hansen, Usserød.

(Efter kopi i Fredensborgarkiverne)

Karlebo Mølle

Billedet af stensætningen, der var gengivet i forrige nummer af 'Rytterskolen', viste den nordlige opkørsel til Karlebo Mølle. Her ses fortsættelsen hen til møllen.

Møllen, der er opført i 1837, er en såkaldt jordhollænder eller jordmølle, hvilket henviser til, at påsætning af sejl på vingerne sker fra jorden. Da møllens nederste etage er gravet ned i bakken, betegnes den også som kældermølle.

"En ny Vise"

om ulykken på Donse Krudtværk.

Af Jens Erik Christiansen

I forrige nummer af 'Rytterskolen' blev det lovet at omtale endnu en vise om den store eksplosionsulykke på Donse Krudtværk den 16. maj 1882. Denne omtale kommer så her:

Det blev hurtigt kendt i dele af offentligheden, at tre personer var omkommet ved ulykken og at tre andre 'i en tildeels stærkt kvæstet Tilstand (var) transporterede til Sygehuset i Usserød', som Hørsholm Avis skrev den 18. maj. Rygter om deres situation begyndte snart at brede sig, og allerede dagen efter ulykken blev det fortalt, at den hårdest kvæstede var død. Senere blev det ændret til, at lægerne havde opgivet ham, men den 23. maj kunne Hørsholm Avis heldigvis skrive: *Vi kunne (...) samtidig hermed annullere en anden urigtig Meddelelse, som saa at sige er gaaet gennem de fleste Blade og da ogsaa gennem vort. Det er Meddelelsen om at den*

haardest kvæstede af de paa Usserød Sygehuus henliggende Arbeidere alt for flere Dage siden skulde være bleven "opgiven" af Lægerne. Dette er, efter hvad vi igaar fra paalidelig Kilde erfarede, ikke tilfældet, idet den paagældende Mand, der ganske rigtigt har faaet sin ene stærkt kvæstede Arm afsat, tvertimod nu skal være i forholdsvis god Bedring.

Det drejede sig om den 32-årige Andreas Bentsen fra Gunderød. Han var gift med den 4 år yngre Elisabeth Jørgensen, og parret havde to drenge på henholdsvis 5 og 2 år.

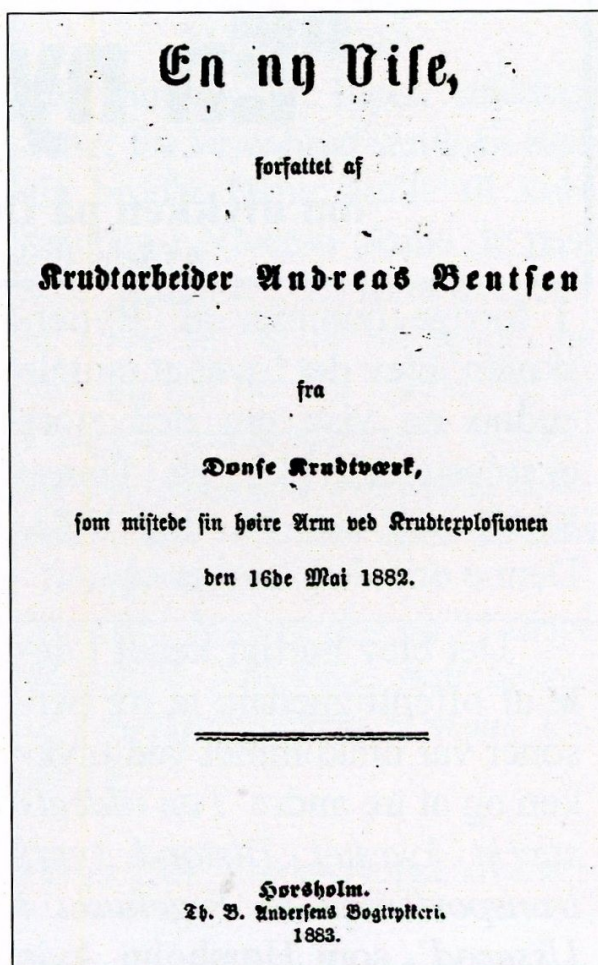
Tabet af mandens arbejds-evne har været et voldsomt slag for den lille familie. Ingen som helst form for erstatning eller pension eksisterede på denne tid; højst kunne der blive tale fattighjælp.

Der blev imidlertid nedsat en kommission, efter al sandsynlighed på privat initiativ,

'Rytterskolen' forår 2010.

der forestod en indsamling til fordel for de 'Skadelidte og Forulykkedes Efterladte'. Indsamlingen skete bl.a. gennem aviserne. Således kunne Hørsholm Avis den 4. juli, da indsamlingen var afsluttet, meddele, at der på bladets kontor var indkommen 107 kr. og 50 øre. Hvor meget der indkom i alt, og hvordan midlerne blev fordelt er ikke fundet oplyst, men det må antages at Andreas Bentsen som familieforsørger er tildelt en væsentlig del.

Han har naturligvis spekuleret meget på, hvordan han nu kunne bidrage til familiens underhold, og han har da fået den usædvanlige idé at skrive og udgive en vise om sin skæbne. Det er vel ikke utænkeligt, at han har ladet sig inspirere af den tilsyneladende succes Strindberg havde med sin vise om ulykken. Under alle omstændigheder fik han udgivet 'En ny Vise' i 1883. Måske har han brugt nogle af de penge, han modtog til at betale udgivelsen, men om han fik sine omkostninger dækket ind og evt. opnåede et overskud gennem salget vides ikke.

Visens forside

Mell.: Her gives i Verden Bekymring og Møie.

Her gives i Verden Bekymring og Møie
Og mangen en kummerfuld Sorg
saa stor.
Paa Donse Krudtværk der haver
jeg pløiet
Og der har jeg anbragt min floren-
de Tid;
Men nu jeg desværre jo kvæsted
der blev,
Som ei kan oprettes paa Verdens
Bred.

'Rytterskolen' forår 2010.

Nu vil jeg opskrive min Skjæbne,
den tunge,
For Tiden at lette i Mørket saa sort;
For dengang, de Timer var for mig
saa lange,
Min florende Tid var saa skjøn
men saa kort;
I Grønholt paa Sjælland er jeg bar-
nefødt,
Paa Donse der arbeidede jeg for
mit Brød.

Sex Aar har jeg været paa Donse
Krudtværk
Og der har jeg offret saa megen
Flid,
Og der iblandt mine Kammerater
Jeg arbeidede altid fornøiet og
glad,
Men nu jeg desværre jo svigte dem
maa,
Jeg kan ei opfylde min Pligt der at
gaa.

Den sextende Mai, da Explosionen
den skete,
Jeg der maatte miste min høire
Arm;
Det skete saa hurtigt, vi kunde ei
vige,
Vi blev jo der Alle nedslagne saa
brat,
Blandt Stumper og Stykker vi lig-
ge der maa,
Det kan jeg mindes saalænge, jeg
paa Jorden skal gaa.

Enhver kan vel tænke, det er mig
besværlig,

Jeg saa sørg'lig skulde miste min
høire Arm;
Jeg beder til Gud baade Nætter og
Dage,
Og han nok opvækker en Udvei
for mig;
Thi jeg vil min Sorrig til Gud
henslaae,
Han mig nok vil hjælpe paa denne
Jord.

Det er lidt besværligt for mig og
min Kone
At samle Klæder og Brød til vore
kjære Smaa;
For ingen af dem ei endnu er saa
fremme,
At de kan skride frem i deres Fa-
ders Spor,
Derfor al min Sorg vi dele jo maa
Og haabe, naar vi kommer i Guds
Sal, vi det bedre faae.

Hr. Drøse mod mig er en kjærlig
Fader,
Han mig haver rakt en hjælpsom
Haand;
En vinterkold Morgen han kom op
til mig,
Bød mig om jeg vilde i hans Arbei-
de indgaae,
Han letted' mit Hjerte og jeg strax
gik derned,
Han gav mig lidt Arbeide, som
passer til mig.

Og nu jeg til Slutning i Visen vil
takke
Min himmelske Gud og Fader saa

'Rytterskolen' forår 2010.

kjær,
At han haver givet mig Helsen og
Forstand,
Som jeg let kunde havt mistet af
Bulder og Brag,
At jeg iblandt Mennesker dog van-
dre kan her,
For hvad jeg har mistet, det faaer
jeg ei meer.

Fabrikant Drøhse har været en arbejdsgiver ud over det sædvanlige på den tid. Som det fremgår af visen genansatte han Andreas Bentsen på krudtværket, skønt han ikke var forpligtet til det. Det må tolkes som en følelse af ansvar for et menneske, han havde haft ansat i sin virksomhed.

Drøhse som arbejdsgiver får vi også et indtryk af gennem to af de avisartikler, der blev skrevet om ulykken. Den ene er af digteren og forfatteren Holger Drachmann (ham med 'Midsommervisen'), der på dette tidspunkt opholdt sig i Rungsted. Dagen efter eksplosionen besøgte han Donse sammen med nogle bekendte, hvor de blev vist rundt af Drøhse. Drachmanns artikel, **En Krudtmølles Endeligt. Naturstudie**, blev bragt i 'Morgenbladet' den 20. maj.

Han skriver bl.a.:

Skade at man ikke kan spørge Menneskene ligefrem om alt. Jeg vilde da havde spurgt ham [Drøhse], under hvilke Tanker han havde tilbragt Natten. Paa Øjnene kunde man se, at der ikke havde været Søvn i dem.

En af vort Selskab fortalte ham – efter hvad man sagde i Hørsholm – at den amputerede Mand var død paa Sygehuset.

Er De sikker derpaa? spurgte han strax, og hans Stemme skælvede uvilkaarligt. Han tilføjede sagte, lige som hen for sig selv: Det var vel det bedste!

Der var en dyb Medfølelse med de Ulykkelige i disse faa Ord.

Den anden artikel er af Henrik Cavling, ham der senere blev en fornyer i dansk journalistik og som lagde navn til Cavling-prisen. Artiklen, der blev bragt i 'Dags-Avisen', også den 20. maj, har overskriften: **Ekspllosionen. Af Et Øjenvidne**. Cavling fortæller, at han og en ven sidder og fisker i dammen ved krudtvær-

'Rytterskolen' forår 2010.

ket og alt ånder fred og idyl, da eksplosionen pludselig indtræffer. Om han virkelig var øjenvidne, er imidlertid meget tvivlsomt, hvilket jeg skal vende tilbage til i et kommende nummer af 'Rytterskolen'. Men Cavling skriver:

Af de utallige Episoder fortæller jeg kun én, fordi den saa smukt karakteriserer Forholdet imellem Hr. Drøhse og hans Arbejdere.

Paa en Træstub sidder en gammel. 73-aarig Mand og græder, græder som et barn. Vi spørger ham, om han har mistet nogle af sine Paarørende.

"Nej, aa Gud nej" siger han. "Men hvad skal det blive til med "Manden". Nu har jeg arbejdet her i 41 Aar – og kender jo Manden – Gud velsigne ham for hver Dag – men nu er han jo fattig som jeg – Herregud, at det skulde ende saadan!"

Og den gamle græd ret inderlig.

Jeg bemærker kun, at denne Mands simple Hus, der ligger paa den anden Side af Væjen, er lige saa ødelagt som alle andre Bygninger i en Fjer-

dingmils Omkreds, d.v.s. Lofter og Vægge er revnede, Ruderne sprungne. Gavlene faldet ned osv. osv. Men paa dette tænker den fattige Arbejder ikke; han har kun tanker for "Manden". Det er i Ulykken, at man faar den rigtige Tak for sine gode Gerninger.

Kilder, der ikke fremgår direkte af artiklerne her og i sidste nr. af 'Rytterskolen':

Piø, Iørn: *Visemageren : 1800-tallets skillingsvisekonge Julius Strandberg*. Strandbergs Forlag 1994.

Skillingsviser - en antologi. Redigeret og kommenteret af Iørn Piø. Gyldendal 1974.

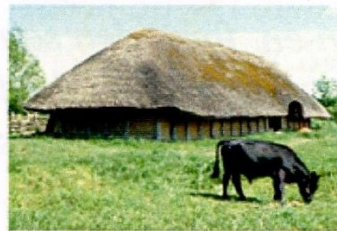
Viser fra din oldefars tid. Udvalgt og kommenteret af Iørn Piø. Strandbergs Forlag 1974.

Den store danske. Gyldendals åbne encyklopædi. (på internettet)

1. oplag af Strandbergs vise og Andreas Bentsens vise findes som kopi i Fredensborgarkiverne.

2. oplag er venligst tilsendt mig i kopi af Holger Nielsen, Allerød.

Dagliglivet på en nordsjællandsk gård for 700 år siden

Enestående særudstilling på Lokalhistorisk Museum

Åbningstider:

Onsdag, torsdag, lørdag og søndag kl. 13-16 samt
hver dag i vinterferien, sommerferien og efterårsferien.

GRATIS ADGANG

Avderødvej 19, Avderød, 2980 Kokkedal. Tlf. 49 14 41 63
www.karlebo-lokalthistorie.dk